

DEMOKRASİ DESPOTİZM DEĞİL MİDİR?

Prof.Dr.Coşkun Can Aktan

“Demokrasi despotizme dönüşür.”,
Eflatun

Demokrasi gizli bir aristokrasidir.”
Pierre-Joseph Proudhon

“Demokrasi nutuk atanların egemen
olduğu bir aristokrasiden
başka bir şey değildir.
Thomas Hobbes

Düşünüyorum da 21.yüzyıla yaklaştığımız şu yıllarda adına “demokrasi” dediğimiz bir yutturmaca siyasal düzen içinde yaşayıp gidiyoruz!... Demokrasi, gücün halkda toplandığı ve halkın yönetiminin sözkonusu olduğu bir rejimdir diyoruz. Oysa bugün bizim adına demokrasi dediğimiz rejim halkın dışlandığı ve aldatıldığı bir “*halksız demokrasi*” den başka bir şey değildir. Halk, adına demokrasi densin diye belirli aralıklarla yapılan seçimlerle oy sandığına davet edilmekte, sonra bir dahaki seçimlere kadar unutulmaktadır.

Demokrasi aslında -pratik anlamda- despotizmden başka bir şey değildir. Demokrasi konsept olarak her ne kadar “halkın egemenliği” anlamına geliyorsa da uygulamada bu her zaman seçilmiş bazı despotların egemenliğine dönüşmüştür. Daha ilk çağda filozof Eflatun “*demokrasi, despotizme dönüşür*” sözü ile ciddi bir

uyarıda bulunmuştur. Bugün için çağdaş demokrasilerin bir kısmı tam anlamıyla Eflatun'un dediği gibi despotizme dönüşmüş ve yozlaşmıştır. Günümüzde pek çok ülkede ve kendi ülkemizde milletin egemenliği değil, iktidar partisinin sınırsız egemenliği sözkonusudur. TBMM'sinin üzerinde yazılı olan "*Egemenlik Kayıtsız Şartsız Millete Aittir.*" sözü de malesef gerçeği yansıtmaktadır. Zira, bizde ve bizim gibi özürlü demokrasilerde egemenlik kayıtsız şartsız millete değil siyasi iktidara ve onun liderine aittir. Bu nedenle, "*demokrasi despotizmdir*" sözü çok doğru bir tesbittir.

Bu yazımda demokrasinin bir eleştirisini yapmak istiyorum. Yazımda günümüzde geçerli olan demokrasi ilkelerine ilişkin bazı düşüncelerimi aktaracağım. Demokrasinin hastalıklarını iyi teşhis edebilirsek o zaman tedavi için de doğru adımlar atabiliriz diye düşünüyorum.

HALKSIZ DEMOKRASİ!...

Çağdaş demokrasilerin temel ilkeleri ya da özelliklerini bir kaç ana başlık altında özetlemek mümkün. İlk olarak genel ve eşit oy sistemine dayalı "katılım" ve "temsil" çağdaş' demokrasilerin temel ilkeleri olarak kabul edilmekte. Buna "*temsili demokrasi*" de deniyor. İkinci olarak çağdaş demokrasilerde "çoğulculuk" ilkesi geçerlidir. "Çoğulcu demokrasi" (plüralizm) siyasi partilerin sayıca çok olması ve iktidar için rekabet etmeleri anlamına gelmekte. Üçüncü olarak çağdaş demokrasiler esas itibariyle "çoğunlukçu demokrasi" (majoritarianism) özelliğine sahip. Çoğulculuk, seçim ve oylama mekanizmasında oy çokluğu ilkesinin geçerli olması demektir. Son olarak çağdaş demokrasilerin bir diğer önemli kurumu da parlamentonun üstünlüğü ilkesi. Bu son ilke de parlamenter demokrasi olarak adlandırılıyor.

YOZLAŞAN DEMOKRASİ!...

Önemle belirtelim ki, demokrasi yüzyıllar boyunca insanlığın hep ideali olmuş, ancak günümüze değin bir "fantasma" olmanın ötesine gidememiştir. Demokrasi kelimesi maalesef değişik kesimlerce çarpıtılarak anlam erezyonuna ve yorum enflasyonuna uğratılmıştır. En katı otokratik rejimler bile demokrasiyle hiç alakaları olmamasına rağmen demokrasi kelimesini kendilerine yakıştırabilmişlerdir. Marksist Demokrasi deyimi bunun bir örneğidir.

Öte yandan bugün çok özendiğimiz batı demokrasileri de malesef gerçek demokrasinin özüne ve ruhuna tümüyle uygun değildir. Gerçek demokrasi şüphesiz bir fazilet rejimidir. Ancak çağdaş batı demokrasileri, demokrasi yolunda çok önemli mesafeler katetmekle birlikte bugünkü haliyle bir fazilet rejimi olmaktan çok uzaktırlar. Bizde olduğu gibi spastik demokrasiye sahip ülkelerdeki demokrasi uygulaması çağdaş batı demokrasilerinin bugün için ulaştıkları yerin çok gerisindedir.

Bugün çağdaş batı demokrasilerinde uygulanmakta olan temsili demokrasi ya da yarı-doğrudan demokrasi gerçek demokrasi değildir. Gerçek demokrasinin etimolojik kökeni "Halk" (Demos) ve "Egemenlik" (Kratos) kelimelerine dayalıdır. Gerçek demokrasi kısaca halkın egemenliği demektir. Oysa bugün modern demokrasilerde halk gerçek anlamda bir siyasal egemenlik imkanından yoksundur. Yani demokrasi denilen şey maalesef halksız işlemektedir. Ünlü siyaset bilimci Maurice Duvarger modern demokrasilere "*Halksız Demokrasi*" demekle galiba haksız da değildir.

Gerçek demokraside egemenliğin meşru kaynağı halktır. Günümüz temsili demokrasilerinde egemenlik hakkı ve yetkisi milletin seçtiği temsilcilerine devredilmiştir. Dolayısıyla temsili demokrasilerde seçimle işbaşına gelen siyasal iktidarların meşruiyetinin gerisinde "halk" iradesinin olduğu kabul edilir. Siyasal iktidarlar buradan hareketle sık sık "milli irade" yi temsil ettiklerinden söz ederler.

Uygulamada kendilerini milli iradeyi temsil eden bir kurum olarak gören siyasal iktidarlar millet adına sahip oldukları güç ve seçilmiş oldukları dönem içerisinde gelecek seçimler endişesi ve kuvvetler ayrılığı kurumu dışında başka bir sınırlamaya tabi olmaksızın istedikleri şekilde kullanabilmektedirler.

Önemle belirtiyim ki çağdaş demokrasilerde siyasal iktidarın güç ve yetkilerini sınırlayan temel kurumların "seçim ve oylama mekanizması" ve "kuvvetler ayrılığı" olduğu ileri sürülmektedir. Siyasal iktidarların devleti iyi yönetmediği takdirde sandığa gidildiğinde bunun hesabını seçim kaybederek ödeyecekleri belirtilmektedir.

Sonuç itibarıyla temsili demokrasilerde siyasal iktidarların karar ve uygulamalarını sınırlayan temel kurumlardan birisinin oylama olduğu kabul edilmektedir.

İkinci olarak siyasal iktidarlar güç ve yetkilerini anayasa ve yasalara aykırı olarak kullandıkları takdirde bu defa kuvvetler ayrılığı kurumunun devreye gireceği savunulmaktadır. Temsili demokrasilerde siyasal iktidarların güç ve yetkilerinin yasama ve yargı organlarının denetimine tabi olduğu belirtilmektedir.

Ancak ne var ki, uygulamada ne seçim ve oylama mekanizması, ne de kuvvetler ayrılığı siyasal iktidarların millet adına sahip oldukları güç ve yetkileri istismar etmelerine ve kötüye kullanmalarına ciddi anlamda engel teşkil etmektedir.

TRAJEDI...

Kanaatimce temsili demokrasilerde seçimle iş başına gelmiş siyasal iktidarların milli iradeyi temsil eden bir kurum olarak kabul edilmesi büyük bir hata ve yanılıdır. Bir kere çağdaş temsili demokrasilerde çoğunluk demokrasisi özelliğine sahip olduklarından halkın ya da milletin iradesi değil aksine çoğunluğun iradesi geçerlidir.

Çoğunluk iradesini milli irade olarak kabul edip, siyasi iktidarı güç ve yetkisini kullanması yönünden tümüyle meşru olarak görmek doğru değildir. Ancak oybirliği ya

da oybirliğine yakın bir çoğunlukla (kaliteli çoğunluk ya da nitelikli çoğunluk) seçilmiş bir iktidarın milli iradenin temsilcisi olduğu söylenebilir.

Yoksa basit çoğunlukla iktidarı kazanan bir parti ya da oylarını birleştirerek çoğunluk oluşturan partiler (koalisyonlar) hiç bir zaman milli iradenin temsilcisi olduğunu söyleyemezler ve söylememelidirler.

Çoğunlukçu demokrasi, “*siyasal ilgisizlik*” ve “*siyasal bilgisizlik*” adı verilen, faktörler dolayısıyla da gerçek. demokrasi olmaktan fazlasıyla uzaktır. Bir kere toplumda herkes siyasal karar ve uygulamalara ilgi göstermeyebilir. Bu bireysel ilgisizlik ve kayıtsızlık dışında devlet de bazen depolitizasyon politikası ile vatandaşları siyasal katılmadan uzak tutabilir.

İkinci önemli faktör siyasal bilgisizliktir. Seçmenlerin eğitim ve kültür seviyelerinin düşük olması, kamu yönetiminin şeffaf olmaması ve bilgi edinme maliyetinin çok yüksek olması gibi nedenlerle vatandaşlar doğru tercih ve kararlarda bulunmayabilirler.

Ayrıca siyasal partiler siyasal manipülasyonlar (yalan-dolan, aşırı vaatle bulunma, propaganda vs.) yaparak seçmenin cehaletinden istifade ederek onun tercihini kolaylıkla kendi çıkarları doğrultusunda etkileyebilirler.

Yine “*siyasal unutkanlık*” (amnesia) adını verebileceğimiz bir diğer faktör dolayısıyla, önceki seçimlerde aldatılmış seçmen siyasal manipülasyonlarda tekrar kandırılabilir.

ÇOĞUNLUK DESPOTİZMİ...

Kanaatimce bugün çağdaş demokrasilerde halkın egemenliğinden değil çoğunluk egemenliğinden söz edilebilir. Çağdaş demokrasiler bugünkü haliyle aynı zamanda “*çıkarcı ve baskı gruplarının egemenliği*” ne dönüştürülmüştür. Çıkarcı ve baskı grupları (medya, holdingler, odalar vs.) kendi çıkarlarına en uygun bir parti için

seçim kampanyalarına parasal destek sağlayarak veya seçim sonrasında lobicilik yaparak demokrasiyi yozlaştırabilmektedirler. Özetle, her ne kadar egemenlik kayıtsız ve şartsız millete aittir dense de gerçekte çağdaş demokrasilerin bir çoğunda egemenlik kayıtsız ve şartsız parlamentoya, siyasal iktidara ve çıkar gruplarına aittir.

PARLAMENTONUN ÜSTÜNLÜĞÜ...

Bugün, parlamentonun üstünlüğü ya da yüce meclis düşünceleri de çoğunlukçu temsili demokrasinin zaafından ve çarpıklığından başka birşey değildir. Parlamentonun üstünlüğü, yüceliği ya da kutsallığı ancak gerçek demokrasinin kural ve kurumlarının işlemesi halinde ve varlığı halinde sözkonusu olur. Bir kurum ancak içindikilerle yüceltilebilir. Doğru olmayan karar ve tercihler ve çıkar lobileri ile oluşturulmuş bir parlamentonun yüceliğinden ve üstünlüğünden sözedilemez. Maalesef bugünkü haliyle parlamenter demokraside "parlamentonun üstünlüğü" fikri o kadar, yerleşmiştir ki, parlamentonun yetkilerinin sınırlanması önerilerinin antidemokratik olacağı savunulur olmuştur.

Halkın hür ve gerçek iradesine ulaşmak demokrasinin idealidir. Ben bu ideale sahip olmanın sosyo-kültürel evrimle gerçekleşebileceğine inanıyorum. Ancak bu kaderimize razı olacağımız anlamına gelmemelidir. Çoğunlukçu temsili demokrasi madem halkın hür ve gerçek iradesinin bir sonucu değildir, o halde niçin çoğunluk ve çıkar grupları egemenliğini demokratik bazı araçlarla sınırlamıyoruz? Politikacılara içi boş "temsili vekalet" yerine niçin temsil esaslarını ve şartları belirten bir "emredici vekalet" vermiyoruz?